

РОЗВИТОК НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

THE DEVELOPMENT OF SAFE BEHAVIOR SKILLS OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS USING INFORMATION TECHNOLOGIES

У статті розглянуто особливості формування навичок безпечної поведінки у контексті сучасних викликів та загроз. Зокрема, розкрито сутність безпечної поведінки і наголошено, що для молодших школярів пріоритетну роль у її формуванні відіграє освіта й освітнє середовище. Окреслено, що інтегрований курс «Я досліджую світ» у початковій школі передбачає особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, і виокремлює змістову лінію «Безпека», яка передбачає розвиток умінь безпечної поведінки вдома, школі та у природному й техногенному середовищі, вибір безпечної поведінки, дотримання правил безпеки, визначення способів дії та самопомочі в умовах надзвичайних ситуацій. Розкрито, що наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи, і тому зосереджено увагу на необхідності формування у сучасного вчителя поряд з іншими інформаційно-цифровою компетентності для забезпечення ефективного навчання здобувачів освіти, набуття ними знань та навичок, необхідних для безпечної навігації в сучасному світі. Наведено переваги використання електронних ресурсів в освітньому процесі у поєднанні з традиційними методами навчання. Проаналізовано, що сучасні навчальні підручники з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» пропонують електронні інтерактивні додатки та медіаматеріали, що робить навчання більш цікавим та ефективним, сприяє розвитку ключових компетентностей, зокрема, і формуванню навичок безпечної поведінки молодших школярів. Наголошено, що електронні освітні ресурси створюють можливість індивідуалізації навчання, врахування різного темпу та стилю кожного учня. Здійснено огляд сучасних онлайн-платформ та інструментів для навчання безпеки здобувачів освіти. Обґрунтовано, що їх використання є важливим та необхідним елементом сучасної освітньої парадигми розвитку навичок безпеки здобувачів освіти.

Ключові слова: безпека, безпечна поведінка, молодші школярі, інформаційно-комунікаційні технології, електронні освітні ресурси.

The article examines the features of the formation of safe behavior skills in the context of modern challenges and threats. In particular, the essence of safe behavior is revealed and it is emphasized that for younger schoolchildren, education and the educational environment play a priority role in its formation. It is outlined that the integrated course «I explore the world» in primary school provides for the personal development of younger schoolchildren on the basis of the formation of a holistic image of the world in the process of assimilating various types of social experience, value orientations in various spheres of life and social practice, and highlights the content line «Safety», which provides for the development of safe behavior skills at home, school and in the natural and man-made environment, the choice of safe behavior, compliance with safety rules, determination of methods of action and self-help in emergency situations. It is revealed that the end-to-end use of information and communication technologies in the educational process should become a tool for ensuring the success of the new Ukrainian school, and therefore attention is focused on the need to form information and digital competence in a modern teacher, along with others, to ensure effective teaching of students, their acquiring of knowledge and skills necessary for safe navigation in the modern world. The advantages of using electronic resources in the educational process in combination with traditional teaching methods are presented. It is analyzed that modern textbooks for the integrated course «I explore the world» offer electronic interactive applications and media materials, which makes learning more interesting and effective, contributes to the development of key competencies, in particular, and the formation of safe behavior skills of younger schoolchildren. It is emphasized that electronic educational resources create the possibility of individualizing learning, taking into account the different pace and style of each schoolchild. A review of modern online platforms and tools for teaching students safety is carried out. It is substantiated that their use is an important and necessary element of the modern educational paradigm for developing safety skills of the schoolchildren.

Key words: safety, safe behavior, younger schoolchildren, information and communication technologies, electronic educational resources.

УДК 373. 017.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/77.6>

Бортнюк Т.Ю.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Ковальчук І.Л.,

канд. філос. наук,
доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Лехіцький Т.В.,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми. Безпека відіграє фундаментальну роль у житті людини, визначаючи її думки і прагнення. Сучасне життя пов'язане зі зростанням небезпек, що вимагає від людини вміння діяти безпечно. Тривалий час питання безпеки розглядалися в контексті безпеки життєдіяльності (безпека на дорогах, правила поведінки на водоймах, правила безпеки з вогнем, безпека праці й т. ін.). З широким використанням

інтернету в усіх сферах життя, у тому числі, як засобу навчання, а в умовах воєнного стану, військової агресії з боку російської федерації та військовими діями на території України онлайн формату в освітньому просторі актуальності набуло питання формування у здобувачів освіти безпечної поведінки в мережі. Варто зазначити, що інтернет-технології вже друге десятиліття є природною складовою частиною життя дітей і сучасної

молоді. Комп'ютер і гаджети є не тільки розвагою, але й засобом спілкування, самовираження та розвитку особистості [2, с. 12]. У віртуальному світі, на жаль, відсутні заборони та обмеження морально-етичного й соціального характеру, тому значимість формування у молодших школярів навичок безпечної поведінки як в офлайн, так і в онлайн форматі, не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує розвідки, де репрезентовано наукові пошуки формування навичок безпечної поведінки дитини у всіх сферах її життєдіяльності як необхідної складової соціального розвитку та життєвої компетентності, спрямованих на збереження життя і благополуччя (І. Бех, О. Кононко, Л. Гураш). Низка робіт висвітлює необхідність формування безпечної поведінки учнів не лише під час уроків, а й в позаурочній діяльності (С. Гвоздій, В. Горащук, О. Пуляк, Р. Васильєва) [1]. Значним є внесок таких українських вчених, як В. Бегун, І. Вдовенко, В. Заплатинський, В. Зацарний, у вивчення й аналіз змісту навчальних предметів «Безпека життя та діяльності», «Цивільний захист», «Основи охорони праці» з погляду становлення, методики викладання як у цілому, так і окремих питань збереження життя, здоров'я й працездатності людини [5]. Вплив інтернет-середовища на індивідуально-психологічні якості користувачів та формування їхньої поведінки розкрито у працях М. Снітко; про загрози, на які наражаються учні початкової школи в інтернеті, та шляхи подолання інтернет-залежності акцентує увагу батьків та освітян науковиця Т. Веретенко. Водночас більш глибокого дослідження потребують питання пошуку ефективних методів формування навичок безпечної поведінки молодших школярів з урахуванням сучасних освітніх умов та педагогічних інновацій.

Метою статті є теоретичний аналіз можливостей застосування електронних освітніх ресурсів для навчання молодших школярів безпечної поведінці, зокрема, на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Період навчання у початковій школі є досить відповідальним у формуванні навичок безпечної поведінки учнів. Адже навчальний процес вимагає від школяра найрізноманітніших адаптаційних змін особистості. Теперішній стан організації режиму освітнього процесу у школі, інтенсифікація навчання, дедалі більший обсяг інформації вимагають від школярів ще потужнішого напруження фізіологічних систем організму, що зумовлює високе навантаження на адаптаційні механізми, посилює нервово-емоційну напруженість [7].

Безсумнівно, першим чинником формування безпечної поведінки особистості визначено сімейне виховання [8]. Разом з тим, для молодших школярів пріоритетну роль у формуванні

безпечної поведінки відіграє освіта й освітнє середовище. І, як слушно відзначають науковиці І. Трубавіна та Л. Рибалко, така освіта має включати не лише набуття знань та навичок, але й формування цінностей, моральних орієнтирів та почуття відповідальності. Учні повинні мати можливість дізнатися про безпечну поведінку та підвищити свою обізнаність про власне здоров'я та навколишнє середовище [12]. Нам імponує позиція української педагогині Т. Журавель, згідно з якою безпечна поведінка учнів розглядається у практичній площині, а саме як формування у дітей свідомого ставлення до цінності та збереження власного здоров'я шляхом надання теоретичних знань та практичних умінь [4, с. 29].

Аналіз типових освітніх програм для початкової школи, розроблених під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, дає змогу зробити висновок, що ключова роль у реалізації формування навичок безпечної поведінки молодших школярів відведена природничій, громадянській та історичній, соціальній та здоров'язбережувальній освітнім галузям, які реалізуються в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Метою курсу «Я досліджую світ» є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі [12]. Варто зазначити, що у типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом Р. Шияна, виокремлено у соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі змістову лінію «Безпека», яка передбачає розвиток умінь безпечної поведінки вдома, школі та у природному й техногенному середовищі, прогнозування наслідків небезпечних дій, визначення впливів на вибір безпечної поведінки, дотримання правил (дорожнього руху, використання побутової техніки і побутової хімії тощо), визначення способів дій та самопомочі в умовах надзвичайних ситуацій (аварії, стихійного лиха, вибуху тощо) та відповідального ставлення до особистої безпеки й безпеки інших.

У власній практиці пошуку ефективних методів формування навичок безпечної поведінки молодших школярів, щоби «замість запам'ятовування фактів та понять учні набували компетентностей» [6], зосередимо увагу на застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій. Як зазначається у Концепції Нової української школи, наскрізне застосування ІКТ в освітньому процесі має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи. Запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності. ІКТ

суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності.

Варто звернути увагу, наказом Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225 затверджено професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [11]. В новому стандарті оптимізовано кількість компетентностей, необхідних для забезпечення виконання відповідних трудових функцій. І на загальнодержавному рівні декларується необхідність формування у сучасного вчителя поряд з іншими інформаційно-цифровою компетентності, яка в розрізі забезпечення виконання трудової функції «Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)» передбачає:

- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності;

- здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси;

- здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Беззаперечним є той факт, що використання електронних ресурсів в освітньому процесі має багато переваг. Поєднання традиційних методів навчання з електронними ресурсами створює можливість індивідуалізації навчання, врахування різного темпу та стилю кожного учня. Застосування електронних освітніх ресурсів на уроках у початковій школі сприяє:

- розвитку ключових компетентностей, зокрема, і формуванню навичок безпечної поведінки;

- підвищенню зацікавленості учнів: інтерактивність та доступність матеріалів роблять навчання цікавішим та зрозумілішим;

- підготовці до сучасного інформаційного суспільства: розвиває навички, які стають ключовими у сучасному світі;

- персоналізації навчання: дозволяє врахувати індивідуальні потреби та стиль учіння кожного учня;

- формуванню комунікативних навичок: завдяки колективним вправам та обговоренням онлайн матеріалів;

- підготовці до викликів майбутнього: розвиває гнучкість та адаптивність учнів у мінливому оточенні.

Імпонує, що сучасні навчальні підручники та робочі зошити з інтегрованого курсу «ЯДС» передбачають використання інформаційно-комунікаційних методів. Зокрема, для прикладу, наявні електронні інтерактивні додатки та медіаматеріали у вільному доступі до підручників «Я досліджую світ» для 3-го класу таких авторських колективів,

як: О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко; В. Воронцова, В. С. Пономаренко, О. Л. Хомич, І. В. Лаврентьєва, Н. В. Андрук, К. С. Василенко; Н. Будна, Т. Гладюк, С. Заброцька, Н. Шостак, Л. Лисобей; Н. Бібік, Г. Бондарчук; І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська, Л. Пономарьова, О. Антонов. Їх застосування на уроках робить навчання більш цікавим та ефективним, сприяючи розвитку «м'яких» навичок.

Розглянемо можливості застосування окремих електронних освітніх ресурсів для навчання молодших школярів безпечної поведінці:

1. Learning Apps (<https://learningapps.org/>) – цікавий та корисний онлайн сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання на уроках і в позаурочний час. Вчителі можуть адаптувати вміст до конкретних вимог навчання, включаючи тестування, ігри та інтерактивні уроки. Learning Apps забезпечить зберігання інтерактивних завдань, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу.

2. Kahoot! – онлайн сервіс для створення інтерактивних завдань, як-от, тести, опитування, вікторини. Платформу можна використовувати під час роботи з будь-якими віковими категоріями. Для вчителя Kahoot! – це платформа-конструктор, на якій можна швидко створити навчальну гру за допомогою готових шаблонів та надіслати цю гру учням; квіз (Quiz) (для кожного питання 4 варіанти відповіді, одна з яких правильна); тест (True or False); використовувати додаткові форми питань: відкриті запитання, опитування тощо [14].

3. Платформа «Навчайте, де б ви не були» – це ініціатива Google, яка «забезпечить вас усім необхідним для навчання онлайн» [9]. На платформі розміщені матеріали для вчителів, навчальних закладів і батьків, зокрема практичні відеоінструкції та ресурси для онлайн-навчання. Доречним у період війни є слоган платформи «Наші надійні інструменти допоможуть підтримувати освітній процес, незважаючи ні на що». Навчальні матеріали щодо інструментів Google демонструють, зокрема, як залучати увагу дітей на уроці через Google Meet та робити уроки більш інтерактивними з Google Презентаціями; які освітні можливості є на YouTube й освітньому хабі Google Знання; які ресурси допоможуть навчити дітей безпеки в Інтернеті.

4. Платформа «Розвиток дитини» (<https://childdevelop.com.ua>) – онлайн сервіс з готовими практичними завданнями (наприклад, у розділі «Безпека» практичні завдання «Учимося турбуватися про безпеку», «Насильство: що робити і куди звертатися?», «Інтернет: безпечно/небезпечно», «Аналізуємо правила пожежної безпеки» і т.п.)

і генераторами завдань для учнів (анаграми, кросворди, «знайди слова», «склади історію» і т.п.).

5. Wordwall (<https://wordwall.net/uk>) – інтерактивний навчальний застосунок, за допомогою якого можна створювати інтерактивні вправи для навчання (вікторини, вправи на співставлення, ігри зі словами і т.п.).

6. Quizlet (<https://quizlet.com/latest>) – це онлайн-програма, генератор карток, у якій можна створювати двосторонні флеш-картки з використанням візуальної, текстової та звукової опори.

7. Онлайн-дошка Padlet (<https://padlet.com>) – зручний та простий у використанні веб-сервіс для зберігання, організації та спільної роботи з різним контентом (документи, матеріали). Вона безмежна у кількості створюваних сторінок, а також підтримує кирилицю [3]. Надає можливість організації спільної роботи над проблемним питанням, обміну інформацією (зображеннями, відео, аудіо), додавання коментарів до матеріалів тощо.

Вище окреслені ресурси дозволяють учителям вносити власний зміст, адаптований до конкретних потреб класу, що забезпечує індивідуальний та ефективний підхід до навчання, надають можливість відслідковувати прогрес учнів, аналізувати їхні результати та здійснювати індивідуальний підхід і допомагати тим, хто потребує додаткової підтримки. Використання різноманітних мультимедійних форматів, які пропонують ці портали, забезпечує візуалізацію навчання і покращує розуміння матеріалу, має прикладний аспект, створює стимулююче інтерактивне освітнє середовище, що сприяє розвитку таких наскрізних умінь, як співпраця, критичне мислення та вирішення проблем.

Висновки. Важливість формування навичок безпечної поведінки здобувачів початкової освіти є загально визнаною. Дієві та ефективні електронні освітні ресурси на уроках у початковій школі, зокрема, при вивченні інтегрованого курсу «ЯДС», як важливий та необхідний елемент сучасної освітньої парадигми, сприяють розвитку широкого спектру ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів освіти. Оперуючи ними може успішно ставити та вирішувати дидактичні завдання з урахуванням власних уподобань та особистого досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій. Використовуючи інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси та персоналізовані підходи до навчання, сучасний педагог може ефективно озброїти учнів знаннями та навичками, необхідними для безпечної навігації в сучасному світі, сприяти культурі безпеки молодших школярів. І в умовах сучасних викликів – не зупиняти навчання, а безпечно продовжувати його в дистанційному або змішаному форматі. Тому перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з розкриттям специфіки формування навичок безпечної поведінки здобувачів початкової освіти

засобами інформаційних технологій та оцінкою довгострокового впливу програм освіти з питань безпеки на основі ІКТ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильєва Р. Ю. Система підготовки вчителів «Основ безпеки життєдіяльності» та «Основ здоров'я» до організації безпечної позаурочної діяльності підлітків. *Наукові записки. Серія Психологія і педагогіка*. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2007. Вип. 9. С. 65–72. URL: http://eprints.zu.edu.ua/14561/1/%D0%A1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8_%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F.pdf (дата звернення: 17.10.2024).

2. Діти в Інтернеті: як навчити безпеки у віртуальному світі : посібник для батьків / І. Литовченко, С. Максименко, С. Болтівець та ін. Київ : ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 с.

3. Дмитерко Н. Використання Padlet дошок при вивченні нового матеріалу на уроках. URL: <https://tinyurl.com/2zrpzsb3> (дата звернення: 07.11.2024).

4. Журавель Т.В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. Київ: Академвидав, 2013. 312 с.

5. Ковбаса Ю., Ковбаса Т. Модернізація змісту навчальних дисциплін з безпеки життєдіяльності людини. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум»*. Педагогічні науки. № 18 (174). 2022. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/33/31> (дата звернення: 17.10.2024).

6. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 07.11.2024).

7. Кулик О. Безпечне освітнє середовище початкової освіти: нові виміри безпеки. URL: https://znayshov.com/FR/21645/Visnik_2_2023-70-89.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

8. Лозовська Л. Чинники формування безпечної поведінки людини у XXI столітті. *Zrównowazony rozwój – Debiut naukowy 2011*. Redakcja naukowa Teresa Jemczura, Henryk Kretek. Racibórz, 2012. С. 277–285. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/14417/1/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%BE%D0%B2%20%D0%9B%D0%BE%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).

9. Навчайте, де б ви не були. URL: <https://teachfromanywhere.google/intl/uk/#for-teachers> (дата звернення: 01.11.2024).

10. Полякова О. В. Інформаційно-цифрова компетентність педагога як чинник реалізації культури демократії в освіті. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/43164/1/O_Polyakova_RvDtPOPDZOD_IPO.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

11. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf (дата звернення: 07.11.2024).

12. Типові навчальні програми для 1–4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya>

osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv (дата звернення: 17.10.2024).

13. Трубавіна І.М., Рибалко Л.С., Каплун С.О. «Декларація безпеки шкіл»: шляхи впровадження в систему освіти України. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2019. №. 52. С. 15.

14. Що таке Kahoot! і чому його варто спробувати для організації дистанційного навчання. URL: <https://buki.com.ua/news/shcho-take-kahoot-i-chomu-yoho-varto-sprobuvaty-dlya-orhanizatsiyi-dystantsiyoho-navchannya/> (дата звернення: 07.11.2024).